

Zsila Ágnes, Ujhelyi Adrienn, Demetrovics Zsolt

ONLINE ZAKLATÁS A LEGÚJABB KUTATÁSOK TÜKRÉBEN

1. Cyberbullying: definíció és főbb jellemzők

Az internetet gyakorta a korlátlan lehetőségek tárházának tekintjük, ami hétköznapjaink nélkülözhetetlen részévé vált az elmúlt évtizedekben. Számtalan előnye mellett azonban veszélyt is hordozhat a fiatal felhasználók számára, példának okáért érintetté válhatnak az online zaklatásban (Patchin és Hinduja, 2006). „A cyberbullying elektronikus eszközök közvetítésével, egyénileg vagy csoportosan végrehajtott szándékos, ismétlődő cselekedet, melynek célja a károkozás agresszív, sértő üzenetek által” (Tokunaga, 2010, 278.o.). A bántó tartalmak leggyakrabban chat, e-mail, mobil-üzenetküldő applikációk, valamint videokamera és más technikai eszközök révén jutnak el a címzetthez (Li, 2007), mindemellett a közösségi hálózatok is felzárkóztak a kockázatot jelentő kommunikációs szintek mellé az utóbbi években (Bauman és Bellmore, 2015).

Az online agresszió direkt és indirekt formában is megnyilvánulhat. Direkt, közvetlen módja a sértő üzenetek, illetőleg provokatív, szexuális tartalmú képek küldése személyes vagy nyilvános úton, míg indirekt, közvetett, amennyiben online csoportból történő kiközösítésről (Dooley, Pyćalsky és Cross, 2009), szóbeszéd terjesztéséről vagy személyes adatokkal való visszaélésről beszélünk (Nocentini, Calmaestra, Schultze-Krumbholz és Scheithauer, 2010).

Míg a hagyományos zaklatás vizsgálata az 1970-es évekre nyúlik vissza, addig a cyberbullying a 2000-es évek első felében került a tudományos érdeklődés fókuszába (Beran és Li, 2005). Ennek elsődleges oka az internet széles körben való elterjedése, a közösségi hálózatok megjelenése, valamint az okostelefonok használata, melyek megteremtették a tértől és időtől független, azonnali hozzáférés és kapcsolattartás lehetőségét, s egy időben fokozott kockázati tényezővé léptek elő a cyberbullying terén (Bauman és Bellmore, 2015).

Tokunaga (2010) becslése alapján a fiatalok 30%-a életében legalább egyszer már tapasztalt online zaklatást. Azok a személyek, akiket korábban zaklattak elektronikus úton, hajlamosak ugyancsak ezt az eszközt alkalmazni mások zaklatására (Beran és Li,

2007). Hozzáfűzve azt a megállapítást, mely szerint a cyberbullying a legfejlettebb országok problémája (Bauman és Bellmore, 2015), nem lepődhetünk meg azon, hogy a jelenlegben érintettek száma évről évre nő. Jones, Mitchell és Finkelhor (2012) ismételt mérései alapján az áldozatok aránya az USA-ban 6%-ról 11%-ra gyarapodott 2005 és 2010 között, s az európai vizsgálatok is hasonló tendenciákról értekeznek. Livingstone, Mascheroni, Ólafsson és Haddon (2014) 12%-ra becsülte a cyberbullying áldozatainak számát az európai országok statisztikai mutatói alapján 2014-ben. A környező országok közül Románia bizonyult erősen veszélyeztetettnek, ahol is a fiatalok 37,3%-a esett online zaklatás áldozatául az elmúlt egy évben. Ezt követi Görögország 26,8%-kal, és Lengyelország 21,5%-kal (Tsitsika et al., 2015).

A szakirodalomban meglehetősen ellentmondásos eredményekkel találkozhatunk annak tekintetében, hogy nem és életkor szerint kik válhatnak elsődlegesen érintetté az elektronikus zaklatásban. Számos szerző mellett foglal állást, hogy az áldozattá válás és az életkor között gyenge kapcsolat áll fenn (Beran és Li, 2007; Juvonen és Gross, 2008; Patchin és Hinduja, 2006; Ybarra, 2004), azonban találkozhatunk olyan tanulmányokkal is, amelyek a fiatal korosztály magasabb veszélyeztetettségét erősítik meg (Dehue, Bolman és Völlink, 2008; Slonje és Smith, 2008). Abban már nagyobb az egyetértés a szerzők között, hogy nemtől és rassztól függetlenül bárkit érinthet (Hinduja és Patchin, 2008), így a zaklató viselkedés bejósolásának legjobb prediktorai az eredmények alapján a demográfiai változók helyett a dinamikus tényezőkben rejlenek (Baldry, Farrington és Sorrentino 2015; Tokunaga, 2010). Azok közül is a legerősebb kapcsolat az előzetes agresszív viselkedés (Ybarra és Mitchell, 2004), a cyberbullying tapasztalat elkövetőként vagy áldozatként (Beran és Li, 2007), valamint a különböző affektív és pszichoszociális zavarok összefüggéseiben mutatkozott (Tokunaga, 2010). Kiemelt szerepet tulajdonítanak továbbá a hagyományos zaklatásban szerzett előzetes tapasztalatoknak is. Noha a bullying és a cyberbullying között erős korrelációt tártak fel (Beran és Li, 2007; Sabella, Patchin és Hinduja, 2013; Ybarra és Mitchell, 2004), mégsem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy az elektronikus zaklatás a technika fejlődésével párhuzamosan felváltja az offline agresszió megnyilvánulási formáit (Gualdo, Hunter, Durkin, Arnaiz és Maquilón, 2015), inkább azt állíthatjuk, hogy a két típus egymástól elválaszthatatlanul fejlődik.

2. Bullying és cyberbullying: Hasonlóságok és különbségek

A cyberbullying áldozatainak növekvő száma indikálta azt a feltételezést, mely szerint az online zaklatás elterjedtsége az elmúlt években már meghaladta az offline zaklatás mutatóit, azonban az elképzelés mindeddig nem nyert tudományos megerősítést (Sabella, Patchin és Hinduja, 2013). Ybarra, Boyd, Korchmaros és Oppenheim (2012) vizsgálatában

a résztvevők 25%-a vallotta, hogy offline zaklatás áldozatául esett már, s csupán 10% volt érintett online zaklatásban. Gualdo és munkatársainak (2015) eredményei hasonló következtetéshez vezetnek: mintájukban 12%-ra tehető a bullyingban, s 8%-ra a cyberbullyingban tapasztalatot szerzett személyek aránya. Olweus (2013) megállapítása szerint az online zaklatást átélt áldozatok 90%-a offline zaklatásban is érintett volt, míg mindössze 10%-a tekinthető kizárólagosan az internet áldozatának.

A szándék, az észlelt kontroll és a szubjektív értékek tekintetében a bullying és a cyberbullying között számos hasonlóság áll fenn (Olweus, 2012), ugyanakkor lényeges a különbség az agresszív viselkedés kinyilvánításának határaiban. A cyberbullying a hagyományos zaklatástól eltérően áthidalja a tér és idő korlátait (Patchin és Hinduja, 2006; Slonje és Smith, 2008), s felügyelet hiányában állandó fenyegetést jelent (Nixon, 2014; Patchin és Hinduja, 2006).

Az offline és az online zaklatás közötti különbség elsődlegesen az agresszív, sértő szándék kifejezésének módjában rejlik. Az offline agresszió fizikai és verbális bántalmazásban kerül kifejezésre, ezért az erőviszonyok kiegyenlítetlensége a testi adottságok függvényében alakul. Ezzel szemben az online agresszió leggyakrabban provokatív, kritizáló képi és szöveges tartalmak küldését takarja, így a zaklató erőfölényét az anonimitás biztosítja (Smith et al., 2008). Habár a direkt agresszió inkább a fiúk, indirekt formája pedig inkább a lányok körében jellemző (Blair, 2003), az offline zaklatásban az elvárásoknak megfelelően magasabb a fiúk részvételi aránya (Nansel et al., 2001), azonban a cyberbullying esetében mindkét nem egyformán érintett (Slonje és Smith, 2008; Ybarra és Mitchell, 2004).

A cyberbullying több okból eredően vonzóbb alternatívát nyújthat az elkövetők számára a hagyományos zaklatással szemben. Egyfelől névtelenséget biztosít, hiszen az álnéven küldött üzenetek forrása visszakövethetetlen, ellenőrizhetetlen (Beran és Li, 2007). Ezt jelzi, hogy az elkövetők 84%-a ismeri az áldozatát, míg az áldozatok 69%-a számára az elkövető személye ismeretlen (Ybarra és Mitchell, 2004). Az online zaklatás az esetek 75%-ában szemtanúk hiányában következik be (Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla és Daciuk, 2012), így a szociális védőháló nem mérsékelheti a negatív következményeket (Ýçelliođlu és Özden, 2014). Az elkövetőnek lehetősége nyílik a sértő, agresszív üzenetek megfontolására, tervezésére annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb kárt okozza áldozatának (Beran és Li, 2007). Ennek hatását szemlélteti, hogy a hagyományos és online zaklatást egyaránt átélt áldozatok negatívabb érzelmi következményekről számoltak be cyberbullying esetén azoknál, akik csak online zaklatást tapasztaltak (Gualdo et al., 2015). Mivel az elkövető személy ismeretlen, s térben távol áll a bántó üzenetek címzettjétől, nem számíthat fizikai vagy verbális megtorlásra áldozatától (Beran és Li, 2007).

3. Az online zaklatás résztvevői

A cyberbullying szakirodalmában négy szerepkörrel találkozhatunk: az elkövető, az áldozat, az elkövető/áldozat (Ybarra és Mitchell, 2004) és a szemlélő leírásával (Cao és Lin, 2015). Tanulmányunkban ezen csoportokat a szociális és affektív háttértényezők spektrumában szeretnénk bemutatni.

Hinduja és Patchin (2009) vizsgálatában a megkérdezett személyek 10-20%-a vallotta, hogy zaklatott már másokat elektronikus úton. A fő motivációs érvek között szerepel, hogy az *elkövető* magasabb szociális státuszra, kiemelt figyelem elérésére törekszik kortársai körében, s ennek eszközét az agresszióban látja. Mindemellett az irigység és a frusztráció levezetése is gyakran jelent meg a válaszokban (Berne, Frisén és Kling, 2014). A fejlett technikai tudás és a gyakori internethasználat kiemelt helyen áll az elkövető karakterisztikumainak leírásában (Sticca, Ruggieri, Alsaker és Perren, 2013), amelyhez gyenge szülői felügyelet társul (Mesch, 2009). Mindezek alapján logikus megoldásnak tűnhet a szülői kontroll szigorítása és a szűrőprogramok alkalmazása a háztartásban használatos számítógépeken, azonban a fiatal elkövetők negyede nem otthoni környezetben internetezik leggyakrabban (Ybarra és Mitchell, 2004).

Az elkövetők között többséget képeznek a fiúk, (Huang és Chou, 2010), akikre jellemző továbbá az agresszió és az erőszakkal kapcsolatos pozitív beállítottság (Kowalski, Giumetti, Schroeder és Lattanner, 2014), az alacsony empátiás készség (Steffgen, König, Pfetsch és Melzer, 2011), valamint a szabályszegés (Sticca et al., 2013) és a maladaptív viselkedésformák, csakúgy mint az alkoholfogyasztás és a szerhasználat (Cappadocia, Craig és Pepler, 2013). Mindezekon túl gyakoriak a depressziós tünetek (Hinduja és Patchin, 2009), a szülői támogatás hiánya (Wang, Iannotti és Nansel, 2009) és az érzelmi távolság a nevelőktől (Ybarra és Mitchell, 2004).

Az *áldozatok* gyakrabban kerülnek ki lányok közül (Kowalski és Limber, 2007; Holt, Fitzgerald, Bossler, Chee és Ng, 2014). Köztük sokan alacsony önértékeléssel (Patchin és Hinduja, 2010; Kowalski és Limber, 2013) és alacsony érzelmi kontrollal bírnak (Hemphill, Tollit, Kotevski és Heerde, 2014), míg megküzdési stratégiáik többnyire érzelmeközpontúak (Völlink, Bolman, Dehue és Jacobs, 2013). A vizsgálatok szerint jelentős hányaduk nem rendelkezik kielégítő társas támasszal (Wright és Li, 2013), amely csökkenthetné az online zaklatás ártalmait. Gyakorta küzdenek szorongásos (Kowalski, Giumetti, Schroeder és Lattanner, 2014) és depresszív tünetekkel (Gámez-Guadix, Orue, Smith és Calvete, 2013), amely a zaklatás következtében is felléphet.

Az áldozatok fele senkinek sem árulja el, hogy online zaklatásban vált érintetté. Csupán 35,7%-uk tudatja barátta, és 8,9%-uk osztja meg szüleivel (Slonje és Smith, 2008). Ennek

hátterében több ok is állhat; az áldozatok egy része nem észleli súlyos problémának a zaklatást (Agatston, Kowalski és Limber, 2007), amely jelzi a percepció és a normák eltéréseiből eredő különbségek relevanciáját. Mindebből arra következtethetünk, hogy a statisztikai mérőszámok sem függetlenek a szubjektív észleletektől a problémára vonatkozóan. További ok, hogy a zaklatást átélt személyek szégyellik bevallani áldozattá válásukat, és reménytelennek ítélik meg a kialakult helyzetet (Wang, Nansel és Iannotti, 2011). Félnék továbbá, hogy szigorú szülői korlátozás követi vallomásukat (Agatston, Kowalski és Limber, 2007), ezért inkább tagadásba burkolóznak, és érzelmileg elmerülnek a problémában (Dehue, Bolman és Völlink, 2008).

Az *elkövető/áldozat* mindkét szerepben szerzett már tapasztalatot. Gyakran a zaklatást átélt személyek maguk is ezt a viselkedésformát választják sérelmeik, konfliktusaik megoldására (Beran és Li, 2007). Különösen lányok esetében gyakori a reaktív agresszió (Schultze-Krumbholz, Jäkel, Schultze és Scheithauer, 2012), s náluk azonosították a legtöbb pszichés és szomatikus tünetet is a résztvevő csoportok közül (Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla és Daciuk, 2012). Kétségkívül ők bizonyultak a legveszélyeztetettebbnek (Nixon, 2014), amelyhez magas öngyilkossági kockázat is társul (Hinduja és Patchin, 2010).

A *szemlélők* személyesen nem érintettek az online zaklatásban, csupán tanúi a kialakult helyzetnek. Szerepvállalásuk mértéke alapján különbséget tehetünk aktív és passzív szemlélői csoportok között (Pozzoli és Gini, 2010). A passzív szemlélők szótlanul figyelemmel követik vagy ignorálják az agressziót (Obermann, 2011), míg az aktív szemlélők közbeavatkoznak (Pozzoli és Gini, 2010). Reakcióik lehetnek proszociálisak, amennyiben az áldozat védelmére kelnek, és lehetnek antiszociálisak is, ha csatlakoznak a zaklatóhoz (Salmivalli és Peets, 2009). Vizsgálatok szerint a lányok, valamint a korábbi áldozatok nagyobb mértékben tanúsítanak segítő, proszociális viselkedést az áldozatok iránt (Gini, Pozzoli, Borghi és Franzoni, 2008). Újabb kutatások szerint a szemlélői csoportok szerepvállalása a cyberbullyingban kulcsfontosságú tényező lehet, hiszen kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb irányba is terelhetik az eseményeket, s ezáltal befolyásolni tudják a rövid és hosszú távú következmények súlyosságát (Salmivalli és Peets, 2009).

Az intervenció lehetőségei azonban nem korlátozódnak csupán a szociális háttértényezőkre. Tanulmányunk záró fejezetében az új kutatások által indikált irányzatokat szeretnénk bemutatni.

4. Új irányzatok a cyberbullying kutatásában

Ugyan az online zaklatás kutatása önmagában sem tekint vissza túlságosan messzire, de a jelenség dinamikusán változó természete miatt ilyen rövid idő után is érdemes külön

bemutatni vizsgálatának legfrissebb útjait, illetve azokat a hiányokat, melyekre ezek az útkeresések rámutatnak (Tokunaga, 2010; Kowalski et al., 2014; Aboujaoude et al., 2015; Bauman és Bellmore, 2015).

Új platformok. E fejlemények közül talán az egyik legfontosabb, hogy a technológia fejlődése befolyásolta az online zaklatás formáit és jellegét is. A közösségi oldalak, a blogok és az okostelefonok térhódítása a 2000-es évek közepén új távlatokat nyitottak felhasználók számára, így az online zaklatás addig ismert eszközeinek kiszélesítésére is (Bauman és Bellmore, 2015). A személyes adatok hozzáférhetőségéből eredően az olyan közösségi hálók, mint a Facebook, Twitter vagy Instagram az online zaklatás elsődleges színtereivé váltak (Kwan és Skoric, 2013), s a felhasználók 67,4%-a találkozott már valamely formájával (Van Cleemput, Vandebosch és Pabian, 2014). Vizsgálatok alapján kockázati tényezőt jelent a kitárulkozás és válogatás nélküli barátszerzés (Peluchette, Karl, Wood és Williams, 2015), de már önmagában a közösségi hálón eltöltött idő és a használat intenzitása is egyenes arányosságot mutat az áldozattá válás valószínűségével (Faucher, Jackson és Cassidy, 2014; Whittaker és Kowalski, 2015). Mindemellett kockázati tényezőt jelent az ismerősök körének kiterjedtsége és összetétele is. Minél több baráttal rendelkezik a felhasználó, annál több személy nyerhet betekintést a profiljába, amely növeli annak valószínűségét, hogy esetlegesen visszaélnek az adataival (Dredge, Gleeson és Garcia, 2014; Peluchette, Karl, Wood és Williams, 2015). Veszélyt jelenthet az ismeretlen felhasználók barátként való visszaigazolása is, hiszen közülük nagyobb valószínűséggel találhat a személy zaklatóra (Peluchette, Karl, Wood és Williams, 2015). A vizsgálatok mégis azt mutatják, a Facebook felhasználói többnyire olyan személyekkel teremtenek virtuális barátságot, akikkel nem állnak szoros kapcsolatban (Utz, Tanis és Vermeulen, 2012), s 15%-ukkal még sosem találkoztak (Stefanone, Lackaff és Rosen, 2008).

A cyberbullying áldozatainak beszámolóí alapján az online zaklatás további színterei a chatszobák, a blogok, az üzenetküldők, valamint a különböző videómegosztó oldalak, így többek között a YouTube és a Skype is (Berne, Frisén és Kling, 2014). Tudatában annak, hogy az elkövetők leggyakrabban az azonnali üzenetküldést és a chatet választják közvetítő csatornának (Hinduja és Patchin, 2008; Ybarra és Mitchell, 2004), a népszerű online játékok, melyek a chat funkciót sem nélkülözik, a cyberbullying potenciális színterei lehetnek a közeljövőben (Bauman és Bellmore, 2015).

Új populációk vizsgálata. A kapcsolódó kutatások többnyire a serdülők korcsoportjára fókuszálnak, azonban az online zaklatás nem áll meg a serdülőkor végén, a jövőben ezért szükségessé válik szélesebb életkori spektrumban is vizsgálatokat végezni (Nixon, 2014). Kevés olyan tanulmányt találni, amely felnőttekre vonatkozó adatokat is tartalmaz, de talán érdemes olyan egyéb eredményeket is integrálni, melyek nem kifejezetten online

zaklatás címszó alá kerültek, de konceptuálisan nagyon hasonló jelenséggel foglalkoznak: ilyen lehet a flaming, vagy lángháború¹ (Lee, 2005), a trollok² (Buckels et al., 2014), illetve az ún. bosszú-pornó (revengeporn)³ szakirodalma. Kutatók egy része a munkahelyhez kapcsolható online zaklatást kezdte feltárni (Anderson, 2011; D’Cruz és Noronha, 2013). Pyzalski (2012) egy további érdekes szempontot is felvetett: az online zaklatás szakirodalma olykor expliciten, máskor csak kimondatlanul a kortársak közötti zaklatásra koncentrál. A szerző egy hatkategóriás taxonómiát is létrehozott a különböző típusok elkülönítésére. A kortárs zaklatás mellett felsorol véletlenszerű online agresszív eseteket (amikor az agresszió ismeretlen személy felé irányul), csoportok zaklatását (etnikai vagy vallási csoportok elleni), olyan támadásokat, ahol celebek a célpontok, illetőleg sebezhető áldozatok (például hajléktalanok vagy alkoholisták, akik nem is mindig vannak tudatában a támadásnak), és az iskolában dolgozók zaklatását. Az életkoron kívül más szempontból is érdemes lenne tágítani a résztvevők körét, például kifejezetten kevés a kultúrközi összehasonlítás a területen.

Új módszertan. Nagyon kevés longitudinális kutatás született a témában, noha a hosszú távú pszichológiai hatásokat, és az intervenció vagy prevenció hatásosságát csak ilyen módon lehetne megvizsgálni. Egy német kutatás 223 középiskolást kérdezett meg az online zaklatással összefüggő problémáikról, majd 2 és 5 hónap múlva megismételték az adatfelvételt. A női áldozatok esetében a probléma externalizálása (agresszió, hiperaktivitás, bűnelkövetés) mutatott növekvő értéket az idő múlásával, az internalizálás (szomorúság, szorongás, magány) nem változott. A férfi áldozatoknál semmilyen változás nem volt megfigyelhető (Schultze-Krumbholz et al., 2012). Ugyanilyen hiány mutatkozik a kauzális viszonyok feltérképezését lehetővé tevő kísérletek alkalmazásában is.

Elméleti alapozás. Az online zaklatás kutatása eddig jórészt elméleti vákuumban zajlott. Az elméleti keretek kialakítása ugyanakkor nagyban hozzájárulhatna a változók szisztematikusabb feltárásához, ily módon segítve a gyakorlati beavatkozásokat is. Ilyen elméleti modellek lehetnek például: Ajzen indokolt cselekvés elmélete (Li, 2005), Anderson általános agresszió elmélete (Kowalski, 2014), vagy Bronfenbrenner ökológiai modellje (Baldry et al., 2015).

---

¹ A flaming olyan online viselkedés, amikor valaki szándékosan sértő, személyeskedő, az adott fórum vagy játék témájához nem kapcsolódó módon kommunikál egy vagy több másik felhasználóval.

² Az internetes troll egy olyan személy, aki szándékosan provokatív, ellenséges hozzászólásokat ír egy online platformra. Célja leginkább a felhasználók megsértése, illetve az ott kialakult közösség bomlasztása.

³ A bosszúpornó kifejezés egy másik személy meztelen képének vagy videójának online közzétételét jelenti, kifejezetten a megalázás és/vagy bosszúállás szándékával.

Új mediáló és moderáló változók bevonása. Az eddigi kutatások a legegyszerűbb, direkt kapcsolatokra koncentráltak, kevesen célozták a komplexebb összefüggések, illetve a lehetséges mediáló és moderáló tényezők feltárását. Egy ilyen változó lehet a zaklató és az áldozat közti észlelt földrajzi távolság, a technológiahasználattal kapcsolatos kompetencia (Tokunaga, 2010), a morális eltávolodás, vagy az énhatékonyság (Bussey et al. 2014).

5. Prevenció és problémakezelés

A cyberbullying ellen nem jelenthet megoldást, ha kikapcsoljuk elektronikus eszközeinket, hiszen azzal megfosztjuk magunkat az internet számos előnyt hordozó tulajdonságától is (Hinduja és Patchin, 2009). A prevenció során ezért sokkal inkább a tudatosításra és a felelősségteljes internethasználatra kell fókuszálnunk, valamint azok hatótényezőire (Finkelor, Mitchell és Wolak, 2000).

A potenciális veszélyforrások csökkentése érdekében ajánlatos biztonsági beállításokat eszközölni az üzenetküldő oldalak, programok esetében, amelyek szűrőként funkcionálhatnak az ismeretlen forrásból érkező tartalmakkal szemben (Juvoven és Gross, 2008). A technikai felkészültség tehát jelentős szerepet képvisel a prevencióban, azonban a szülői felügyeletnek más módjai is meghatározóak lehetnek. Fanti, Demetriou és Hawa (2012) longitudinális vizsgálata rámutatott a családon belüli érzelmi kapcsolatok minőségbeli fontosságára a cyberbullying kapcsán. Kutatásukban a családi kontextusban tapasztalt érzelmi támogatás mérsékelte az online zaklatás negatív következményeit, és csökkentette a cyberbullying későbbi megismétlődésének valószínűségét.

A közvetlen hozzátartozók mellett azonban a szélesebb társadalmi kör mozgósítása is elengedhetetlen, így többek között az egészségügyi, iskolai dolgozók bevonása a megelőzésért folytatott munkába, továbbá nem csekély szerep jut a kortársaknak (Nixon, 2014). A megfelelő társas támasz nyújtása és a stabil kortárskapcsolatok védőhálót jelentettek a cyberbullying ellen (Burton, Florell és Wygant, 2013). Az újabb kutatások a szemlélők csoportjának szerepvállalását hangsúlyozzák az online zaklatás kimenetelében, s az anti-szociális megnyilvánulások visszaszorítása érdekében az empátikus készségek fejlesztésére, valamint a problémaszituáció iránti érzékenyítés szükségességére hívják fel a figyelmet (Barlińska, Szuster és Winiewski, 2013).

Különösen az áldozatok esetében fontos hangsúlyt fektetni az önbizalom növelésére és a coping stratégiák megváltoztatására érzelempőzpontúból problémafókuszú megközelítésre, amely protektív faktornak bizonyult a cyberbullying negatív következményeinek halmozódását tekintve (Völlink, Bolman, Dehue és Jacobs, 2013). Az attitűd és a hit kérdése

is számottevőnek ígérkezik; azok a személyek, akik úgy gondolták, társaik közül sokan estek már online zaklatás áldozatául, magasabb valószínűséggel váltak maguk is érintetté (Hinduja és Patchin, 2013).

Noha az elektronikus zaklatás nem képezi részét a bullying prevenciós programoknak, a hatásvizsgálatok azt mutatják, a cyberbullying előfordulását is mérsékelik. Ezért a jövőben tervezett prevenciós és intervenciós programokban szükséges volna integrálni a zaklatás potenciális színtereit és módozatait, s ennek megfelelően definiálni a célkitűzéseket (Bauman és Bellmore, 2015). Egyes szerzők szerint több tapasztalati tényen alapuló ismeret átadására is keretet kellene biztosítani a nagyobb hatékonyság elérése érdekében (Cioppa, O'Neil és Craig, 2015).

6. Összefoglalás

Tanulmányunkban a cyberbullying kutatásának újabb irányzatait és eredményeit mutattuk be. Az elektronikus zaklatás a 2000-es évek közepén került a figyelem középpontjába, s áldozatainak száma napjainkig emelkedő tendenciát mutat (Tokunaga, 2010), noha nem haladta meg a hagyományos zaklatás méreteit (Sabella, Patchin és Hinduja, 2013). Az online játékok, blogok és a népszerű videómegosztó portálok, melyek interaktív chatfelülettel is rendelkeznek, azonban új kihívást jelenthetnek (Bauman és Bellmore, 2015).

Az újabb prevenciós törekvések a koherens, érzelmi támogatást nyújtó családi háttér (Fanti, Demetriou és Hawa, 2012) és a stabil kortárskapcsolatok kialakításának relevanciájára hívják fel a figyelmet (Burton, Florell és Wygant, 2013). Mindazonáltal az agresszió csökkentése, az empátikus készségek fejlesztése és a probléma iránti érzékenyítés ugyancsak kedvező hatást fejthet ki a cyberbullying előfordulásának visszaszorítására (Barlińska, Szuster és Winiewski, 2013).

A jövőbeli kutatások célkitűzései között szerepel azoknak a nemzetközi kooperáció révén létrejött tudományos hálózatoknak a működtetése és gyarapítása, melyek a várakozásoknak megfelelően potenciálisan megteremtik a cyberbullying jelenségének mélyebb megismerését az elektronikus úton végezendő felmérések, a nagyobb elemszámú minták és a kultúrák közötti összehasonlító vizsgálatok megvalósítása útján (Bauman és Bellmore, 2015).

A korábbi eredmények a statikus, demográfiai változók helyett a dinamikus folyamatok relevanciáját hangsúlyozzák az online zaklatásban való érintettségben, amely ígéretes beavatkozási lehetőséget rejt az agresszió kinyilvánításának korai fázisában. Az

internethasználat gyakorisága és intenzitása kockázati tényezőt jelent, noha a technika fejlődésével párhuzamosan ez a tendencia aligha változik az elkövetkezendő években. Ennek tudatában fontos lehet az online kapcsolatok színterén is prevenciós intézkedéseket kezdeményezni a közeljövőben. A cyberbullying jelenségének tudatosítása, az agresszív reakciókkal szembeni moderátori fellépés, valamint a proszociális reakciók elősegítése visszaszoríthatja az elkövetők kárt okozó cselekvését. Az újabb kutatási eredmények jelentősége abban rejlik ennek folyamatában, hogy releváns információkat szolgáltatnak a megelőzésért folytatott törekvések gyakorlatban történő felhasználására. Mindezek alapján jelentős mértékben hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a prevenciós és intervenciós programok célorientáltabb és hatékonyabb komponensekkel gazdagodjanak, amelyek segítségével az online zaklatás előfordulása csökkenő tendenciát vehet fel a későbbiekben, és a negatív következmények is számottevően mérséklődnek.

IRODALOM

- AGATSTON, P.W. – KOWALKSI, R. – LIMBER, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6):59–60.
- ANDERSON, K. (2011). Workplace aggression and violence: Nurses and midwives say no. *Australian Nursing Journal*, 19:26–29.
- BALDRY, A.C. – FARRINGTON, D.P. – SORRENTINO, A. (2015). „Am I at risk of cyberbullying”? A narrative review and conceptual framework for research on risk of cyberbullying and cybervictimization: The risk and needs assessment approach. *Aggression and Violent Behavior*, DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.014>
- BARLIŃSKA, J. – SZUSTER, A. – WINIEWSKI, M. (2013). Cyberbullying among adolescent bystanders: role of the communication medium, form of violence, and empathy. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 23(1):37–51.
- BAUMAN, S. – BELLMORE, A. (2015). New Directions in Cyberbullying Research. *Journal of School Violence*, 14(1):1–10.
- BERAN, T. – LI, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3):265–277.
- BERAN, T. – LI, Q. (2007): The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2):15–33.
- BERNE, S. – FRISÉN, A. – KLING, J. (2014). Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects. *Body Image*, 11: 527–533.
- BLAIR, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the Internet. *Education Week*, 22:6–7.

- BUCKELS, E.E. – TRAPNELL, P.D. – PAULHUS, D.L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences*, 67:97–102.
- BURTON, K.A. – FLORELL, D. – WYGANT, D.B. (2013). The role of peer attachment and normative beliefs about aggression on traditional bullying and cyberbullying. *Psychology in the Schools*, 50(2):103–115.
- BUSSEY, K. – FITZPATRICK, S. – RAMAN, A. (2014). . *Journal of School Violence*, 14(1):30–46.
- CAO, B. – LIN, W. (2015). How do victims react to cyberbullying on social networking sites? The influence of previous cyberbullying victimization experiences. *Computers in Human Behavior*, 52:458–465.
- CAPPADOCIA, M.C. – CRAIG, W.M. – PEPLER, D. (2013). Cyberbullying prevalence, stability, and risk factors during adolescence. *Canadian Journal of School Psychology*, 28(2):171–192.
- CIOPPA, V.D. – O’NEIL, A. – CRAIG, W. (2015). Learning from traditional bullying interventions: A review of research on cyberbullying and best practice. *Aggression and Violent Behavior*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.009> (in press).
- DEBATIN, B. – LOVEJOY, J. – HORN, A. – HUGHES, B. (2009). Facebook and online privacy: Attitudes, behaviors, and unintended consequences. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 15:83–108.
- D’CRUZ, P. – NORONHA, E. (2013). Navigating the extended reach: Target experiences of cyberbullying at work. *Information and Organization*, 23:324–343.
- DEHUE, F. – BOLMAN, C. – VÖLLINK, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters’ experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11:217–223.
- DOOLEY, J.J. – PYĆALSKI, J. – CROSS, D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying. *Zeitschrift Für Psychologie*, 217(4):182–188.
- DREDGE, R. – GLEESON, J. – GARCIA, X. (2014). Presentation on Facebook and risk of cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 40:16–22.
- ENGLANDER, E.K. (2013). *Bullying and Cyberbullying: What Every Educator Needs to Know*. Cambridge, MA: Harvard Educational Press.
- FANTI, K.A. – DEMETRIOU, A.G. – HAWA, V.V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2):168–181.
- FAUCHER, C. – JACKSON, M. – CASSIDY, W. (2014). Cyberbullying among university students: Gendered experiences, impacts, and perspectives. *Education Research International*, 1–10.
- FINKELHOR, D. – MITCHELL, K. – WOLAK, J. (2000). *Online victimization: A report on the nation’s youth*. National Center for Missing & Exploited Children. http://www.unh.edu/ccrc/Youth_Internet_info_page.html Letöltve: 2015.08.04.
- GÁMEZ-GUADIX, M. – ORUE, I. – SMITH, P.K. – CALVETE, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(4):446–452.

- GIMÉNEZ-GUALDO, A.M. – HUNTER, S.C. – DURKIN, K. – ARNAIZ, P. – MAQUILÓN, J.J. (2015). The emotional impact of cyberbullying: Differences in perceptions and experiences as a function of role. *Computers & Education*, 82:228–235.
- GINI, G. – POZZOLI, T. – BORGHI, F. – FRANZONI, L. (2008). The role of bystanders instudents' perception of bullying and sense of safety. *Journal of School Psychology*, 46(6):617–638.
- GUIMARAES, T. (2014). The social-media demographics report: Differences in gender, age, and income at the top networks.
<http://www.businessinsider.com/2014-social-media-demographics-update-2014-9>
Letöltve: 2015.08.04.
- HEMPHILL, S.A. – TOLLIT, M. – KOTEVSKI, A. – HEERDE, J.A. (2014). Predictors of traditional and cyber-bullying victimization: A longitudinal study of Australian secondary school students. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–24.
- HINDUJA, S. – PATCHIN, J.W. (2008): cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29:129–156.
- HINDUJA, S. – PATCHIN, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- HINDUJA, S. – PATCHIN, J.W. (2013). Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5): 711–722.
- HOLT, T.J. – FITZGERALD, S. – BOSSLER, A.M. – CHEE, G. – NG, E. (2014). Assessing the risk factors of cyber and mobile phone bullying victimization in a nationally representative sample of Singapore youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1–18.
- HUANG, Y.Y. – CHOU, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6):1581–1590.
- JONES, L. M. – MITCHELL, K. J. – FINKELHOR, D. (2012). Trends in youth internet victimization: Findings from three youth internet safety surveys 2000–2010. *Journal of Adolescent Health*, 50(2):179–186.
- JUVOVEN, J. – GROSS, E. F. (2008). Bullying experiences in cyberspace. *The Journal of School Health*, 78:496–505.
- KOWALSKI, R.M. – GIUMETTI, G.W. – SCHROEDER, A.N. – LATTANNER, M.R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4):1073–1137.
- KOWALSKI, R.M. – LIMBER, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6):22–30.
- KOWALSKI, R.M. – LIMBER, S.P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1):13–20.
- KWAN, G.C.E. – SKORIC, M.M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1):16–25.

- LEE, H. (2005). Behavioral strategies for dealing with flaming in an online forum. *The Sociological Quarterly*, 46(2):385–403.
- LI, Q. (2005). *Cyberbullying in schools: Nature and extent of Canadian adolescents' experience*. Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada.
- LI, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23:1777–1791.
- LIVINGSTONE, S. – MASCHERONI, G. – ÓLAFSSON, K. – HADDON, L. (2014). *Children's online risks and opportunities: Comparative findings from EU Kids Online and NetChildren Go Mobile*. London: London School of Economics and Political Science.
- www.eukidsonline.net Letöltve: 2015.08.02.
- MESCH, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 12(4):387–393.
- MISHNA, F. – KHOURY-KASSABRI, M. – GADALLA, T. – DACIUK, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: victims, bullies and bullyvictims. *Children and Youth Services*, 34:63-70.
- NANSEL, T. R. – OVERPECK, M. – PILLA, R.S. – RUAN, W.J. – SIMONS-MORTON, B. – SCHEIDT, P.(2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychological adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285:2094–2100.
- NIXON, C.L. (2014). Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5:143–158.
- NOCENTINI, A. – CALMAESTRA, J. – SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A. – SCHEITHAUER, H. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance & Counseling*, 20(2):129–142.
- OBERMANN, M.L. (2011). Moral disengagement among bystanders to schoolbullying. *Journal of School Violence*, 10(3), 239–257.
- OLWEUS, D. (2012). Cyberbullying: an overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9:520–538.
- OLWEUS, D. (2013). School bullying: development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9:751–780.
- PATCHIN, J.W. – HINDUJA, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2):148–169.
- PATCHIN, J.W. – HINDUJA, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80(12):614–621.
- PELUCETTE, J. – KARL, K. (2008). Employers accessing Facebook: Examining student attitudes and gender differences in Facebook faux pas. *Journal of Contemporary Business Issues*, 16(2):12–28.
- PELUCETTE, J. – KARL, K. – WOOD, C. – WILLIAMS, J.(2015). Cyberbullying victimization: Do victims' personality and risky social network behaviors contribute to the problem? *Computers in Human Behavior*, 52:424–435.

- POZZOLI, T. – GINI, G. (2010). Active defending and passive bystanding behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6):815–827.
- SABELLA, R.A. – PATCHIN, J.W. – HINDUJA, S. (2013). Cyberbullying myths and realities. *Computers in Human Behavior*, 29:2703–2711.
- SALMIVALLI, C. – PEETS, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In: Rubin, K.H. – Bukowski, W.M. – Laursen, B. (ed.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (pp. 322–340). New York: Guilford Press.
- SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A. – JÄKEL, A. – SCHULTZE, M. – SCHEITHAUER, H. (2012). Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: A longitudinal study among German adolescents. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3–4):329–345.
- SLONJE, R. – SMITH, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49:147–154.
- SMITH, P.K. – MAHDAVI, J. – CARVALHO, M. – FISHER, S. – RUSSELL, S. – TIPPETT, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49:376–385.
- STEFANONE, M.A. – LACKAFF, D. – ROSEN, D. (2008). *We're all stars now: Reality television, web 2.0, and mediated identities*. In *Proceedings of ACM's hypertext and hypermedia* (pp. 107–112). Los Alamitos, CA: IEEE Press.
- STEFFGEN, G. – KÖNIG, A. – PFETSCH, J. – MELZER, A. (2011). Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 14(11):643–648.
- STICCA, F. – RUGGIERI, S. – ALSAKER, F. – PERREN, S. (2013). Longitudinal risk factors for cyberbullying in adolescence. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1):52–67.
- TOKUNAGA, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3):277–287.
- TSITSIKA, A. – JANIKIAN, M. – WÓJCIK, SZ. – MAKARUK, K. – TZAVELA, E. – TZAVARA, C. – GREYDANUS, D. – MERRICK, J. – RICHARDSON, C. (2015). Cyberbullying victimization prevalence and associations with internalizing and externalizing problems among adolescents in six European countries. *Computers in Human Behavior*, 51:1–7.
- UTZ, S. – TANIS, M. – VERMEULEN, I. (2012). It is all about being popular: The effects of need for popularity on social network site use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(1):37–42.
- VAN CLEEMPUT, K. – VANDEBOSCH, H. – PABIAN, S. (2014). Personal characteristics and contextual factors that determine „helping”, „joining in”, and „doing nothing” when witnessing cyberbullying. *Aggressive Behavior*, 40(5):383–396.
- VÖLLINK, T. – BOLMAN, C. – DEHUE, F. – JACOBS, N. (2013). Coping with Cyberbullying: Differences Between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23:7–24.

- WANG, J. – IANNOTTI, R.J. – NANSEL, T.R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4):368–375.
- WANG, J. – NANSEL, T.R. – IANNOTTI, R.J. (2011). Cyber and traditional bullying: differential association with depression. *Journal of Adolescent Health*, 48(4):415–417.
- WHITTAKER, E. – KOWALSKI, R. (2015). Cyberbullying via social media. *Journal of School Violence*, 14(1):11–29.
- WRIGHT, M.F. – LI, Y. (2013). The association between cyber victimization and subsequent cyber aggression: The moderating effect of peer rejection. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5):662–674.
- ÝÇELLIOĐLU, S. – ÖZDEN, M.S. (2014): Cyberbullying: A new kind of peer bullying through online technology and its relationship with aggression and social anxiety. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116:4241–4245.
- YBARRA, M.L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and Internet harassment among young regular Internet users. *CyberPsychology & Behavior*, 7:247–257.
- YBARRA, M.L. – BOYD, D. – KORCHMAROS, J.D. – OPPENHEIM, J. (2012). Defining and measuring cyberbullying within the larger context of bullying victimization. *Journal of Adolescent Health*, 51(1):53–58.
- YBARRA, M.L. – MITCHELL, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7):1308–1316.